

6. *Немец Л.И.* Устойчивое развитие: социально-географические аспекты (на примере Украины). – Х.: Факт. – 383с.
7. *Пестель Э.* За пределами роста: Пер. с англ./ Общ. ред. и вступ. ст. Д.М. Гвишиани. – М.: Прогресс, 1998, - 272с.
8. *Реймерс И.Ф.* – Природопользование. М.: Мысль, 1990, - 637с.

Summary:

Yaroslav Ivakh. UKRAINE IN MODERN PROCESSES OF GLOBALISATION.

Problem of sustainable development of modern society has been analyzed. Causes of misbalance in social and economical development and causes of emphasizing world political and ecological problems have been explained. Ways of solving political, energy, ecological, and ethic cultural problems of Ukraine in globalization circumstances have been considered. Absence of alternatives for European choice of Ukraine has been argued.

УДК: 631.115.1 (477.8)

Петро СУХИЙ

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РОЗПОДІЛУ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В ОБЛАСТЯХ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ

Вступ. Із поміж усіх інших компонентів довкілля, які використовують для виробництва матеріальних благ виключно важливу роль відіграють земельні ресурси. Саме їх багатоцільове використання сприяло тому, що земля є головним засобом виробництва не тільки у сільському та лісовому господарствах, але й виступає територіальним базисом розміщення і розвитку продуктивних сил, поєднуючи в собі властивості та функції предмету і засобу праці. Земельні ресурси були і залишаються важливими механізмом формування продовольчої безпеки країни і надійним ресурсом її економічного зростання. Ринкова трансформація процесів землекористування, та розвиток земельних відносин в аграрному секторі в значній мірі залежать від сформованих форм власності на землю в кожному окремо взятому регіоні.

Постановка мети та завдання. Територія областей Західної України належить до однієї з найбільш інтенсивно використовуваних в аграрному та лісогосподарському природокористуванні регіонів України. На відміну від решти території Західноукраїнський регіон був приєднаний до складу колишнього СРСР перед початком Другої світової війни (1939-1940 рр.), а Закарпатська область лише у 1945 році, саме тому почуття "господаря-власника", у тому числі і на землю, закріпилося на цих теренах міцніше ніж у східних та південних областях України. Зазначене вище формулює мету дослідження, а саме – розкриття територіальних особливостей сучасного використання земельного фонду різними власниками та землекористувачами.

Недостатній рівень розвитку саме земельних відносин у соціалістичній моделі функціонування сільськогосподарського виробництва призвів до фактичного занепаду аграрного сектору економіки. Саме тому розвиток земельних відносин у пострадянський період для країни та Західноукраїнського регіону зокрема не спричинив основного – достатності їх відтворення, через що виникла потреба наукового обґрунтування сучасного сільськогосподарського землекористування.

Попередній досвід. Земельно-ресурсний потенціал у сільськогосподарському виробництві країни, або ж окремо взятого регіону виступає в якості базису, головного засобу виробництва, насамперед в розміщенні і функціонуванні галузей рослинництва. Сьогодні практично не можливо знайти альтернативу землі та її ресурсному потенціалу в агровиробництві. Саме тому наукові дослідження земельного фонду та його складових є

предметом постійних наукових дискусій і суперечок багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Із запровадженням земельної реформи в Україні досить актуальним видається питання не тільки розподілу землі за категоріями власників і землекористувачів, але й дослідження безпосередніх властивостей землі як товару. Витоки таких досліджень пов'язані з іменами економістів: У. Петті, Д. Рікардо, А. Смітта, К. Маркса. Варто зазначити, можливо і суперечливі з позиції сьогодення погляди на землю та земельні відносини представників відомої французької школи фізіократів – Ф. Кенне, А. Тюрго, В. Мірабо, Г. Летрона. Грунтовий та земельний покрив, земельні відносини в сільському господарстві у ХІХ на початку ХХ ст. досліджували відомі географи: В. Докучаєв, М. Туган-Барановський, В. Каразін, С. Подолинський та ін.

Трансформаційні процеси земельних угідь досліджували і досліджують відомі вчені: В. Барановський; Н. Болгарова, [2]; В. В'юн, О. Семикін [4]; П. Гайдуцький [5]; О. Герасименко [6]; Г. Голік [7]; А. Даниленко, І. Манько [8]; Б. Данилишин, В. Міщенко [9]; Т. Євсюков, А. Мартин [12]; В. Заєць [13]; М. Заячук; М. Козоріз; Ю. Махотров [14]; І. Лукінов; С. Мочерний; В. Мессель-Веселяк; В. Павлов [16]; Б. Пасхавер; В. Руденко [18]; П. Саблук [3]; П. Сухий; В. Юрчишин [3]; А. Третьак; М. Щурик [21].

Виклад основного матеріалу. Із запровадженням земельної реформи відбулися кардинальні зміни в організаційній структурі товарного сільськогосподарського виробництва. На зміну колгоспам та держгоспам з єдиною державною власністю на землю прийшли агроформування (кооперативи, товариства, спілки), фермерські та селянські (індивідуальні та сімейні) господарства, засновані на приватній власності на земельні ділянки й об'єкти нерухомого майна на них. У селян вперше виникла можливість не тільки вільного вибору земельних але й майнових, господарських і трудових відносин із різними суб'єктами господарювання, а між самими власниками землі на селі почала зароджуватись здорова господарська конкуренція. Виникла нова форма господарювання – фермерські господарства, в яких частина земель перебуває у безпосередній власності членів цих господарств, а інша частина в оренді.

Станом на 01.01.2006 року в Західноукраїнському регіоні в усіх власників землі та землекористувачів знаходилось – 11462,6 тис. га. земель (19,0 % до загальної площі України), у тому числі сільськогосподарських угідь – 5873,2 тис. га (14,0 %), з яких ріллі – 3879,6 тис. га (12,0 %). За останні роки значні зміни відбулися в перерозподілі земельної власності на користь недержавного сектора. Нині найбільшу частку у земельному фонді регіону займають землі, що знаходяться у державній власності – 6923,3 тис. га (60,4 % до загальної площі земель по регіону та 23,4 % до загальної площі земель України). У приватній власності перебуває – 4116,5 тис. га. (13,4 % від загалу по Україні), а в колективній (згідно з державними актами) понад – 22,8 тис. га. (19,5 %). Найбільші площі земель в усіх власників та землекористувачів у Волинській – 2414,4 тис. га, Львівській – 2183,1 тис. га та Рівненській – 2005,1 тис. га областях, на які припадає майже 58 % земель регіону. За правами приватної власності на землю лідирують чотири області, (до вище згаданих приєднується Тернопільська), де їх частка становить – 74,3 %. Стосовно земель, що перебувають у колективній власності (згідно з державними актами) то в Івано-Франківській, Львівській та Чернівецькій областях на сьогодні цей вид власності не зберігся (Таблиця 1).

До початку аграрноземельної реформи основними землекористувачами в регіоні були колективні сільськогосподарські підприємства, які здійснювали господарсько-виробничу діяльність на 2/3 площ земель сільськогосподарського призначення. Ситуація істотно змінилася в останні десять років з розвитком різноукладності на селі. Сьогодні в користуванні сільськогосподарських підприємств, перебуває близько – 1632 тис. га (8,4 %) земель, у тому числі сільськогосподарських угідь – 1394,1 тис. га (7,5 %), з яких ріллі – 1149,2 тис. га (що становить 6,9 % до загалу по Україні). Найбільшу частку земельного фонду колективних господарств займають землі, що перебувають у державній власності

(постійне користування) – 283,2 тис. га або ж 14,8 % до площ в Україні, в колективній (згідно з державними актами) перебуває 22,6 тис. га, (20,5 %), а у приватній перебуває лише 0,1 тис. га. Стосовно земель із загальної площі, які перебувають у власності, та передані у тимчасове користування, у т. ч. на умовах оренди (-) та (+) відповідно 2,6 і 2656,4 тис. га. (Табл.1).

Таблиця 1

**Розподіл земель за формами власності в межах адміністративно-територіальних одиниць в Західноукраїнському регіоні
(у всіх власників землі та землекористувачів)**

Назва адміністративно-територіальних одиниць	Загальна площа земель (в тис. га.)		землі, які перебувають у власності (в тис. га.)						
	всього	у т.ч. с/г угідь		Державній					
		всього	з них ріллі	всього		у т.ч. с/г угідь		з них ріллі	
				всього	% до загальної площі земель	всього	% до загальної площі с/г угідь	всього	% до загальної площі ріллі
Волинська	2414,4	1054,1	675,0	1271,9	63,1	324,3	30,8	150,0	22,2
Закарпатська	1275,3	454,3	200,6	996,6	78,1	187,6	41,3	35,0	17,4
Івано-Франківська	1392,7	633,5	374,4	969,6	69,6	225,6	35,6	47,7	12,7
Львівська	2183,1	1269,7	797,7	1382,4	63,6	484,1	38,1	187,9	23,6
Рівненська	2005,1	936,1	647,4	1286,6	64,2	227,5	24,3	111,9	17,3
Тернопільська	1382,4	1052,7	846,7	562,7	40,7	258,7	24,6	125,5	14,8
Чернівецька	809,6	472,8	337,8	453,5	56,0	124,2	26,3	49,8	14,7
Західна Україна	11462,6	5873,2	3879,6	6923,3	62,2	1832,0	31,6	707,8	17,5
Україна	60354,8	41722,2	32451,9	29595,6	49,0	11369,3	27,3	5986,4	18,4

Продовження таблиці 1

Назва адміністративно-територіальних одиниць	землі, які перебувають у власності (в тис. га.)											
	приватній						колективній (згідно з державними актами)					
	всього		у т.ч. с/г угідь		з них ріллі		всього		у т.ч. с/г угідь		з них ріллі	
	всього	% до загальної площі земель	всього	% до загальної площі с/г угідь	всього	% до загальної площі ріллі	всього	% до загальної площі земель	всього	% до загальної площі с/г угідь	всього	% до загальної площі ріллі
Волинська	738,3	36,7	728,5	69,1	524,0	77,7	4,2	0,2	1,3	0,1	1,0	0,1
Закарпатська	277,6	21,8	265,7	58,5	165,3	82,5	1,1	0,1	1,0	0,2	0,3	0,1
Івано-Франківська	423,1	30,4	407,9	64,4	326,7	87,3	-	-	-	-	-	-
Львівська	800,7	36,7	785,6	61,9	609,8	76,4	-	-	-	-	-	-
Рівненська	718,4	35,8	708,6	75,7	535,5	82,7	0,1	-	-	-	-	-
Тернопільська	802,3	58,0	786,7	47,7	718,6	84,9	17,4	1,3	7,3	0,7	2,6	0,3
Чернівецька	356,1	44,0	348,6	73,7	288,0	85,3	-	-	-	-	-	-
Західна Україна	4116,5	37,6	4031,6	64,4	3167,9	82,4	22,8	0,5	9,6	0,3	3,9	0,2
Україна	30642,1	50,8	30310,1	72,6	26441,6	81,5	117,1	0,2	42,8	0,1	23,9	0,1

Розвиток приватного землекористування є важливим аспектом здійснення земельної реформи. Тому одним із завдань дослідження є вивчення змін та динаміки землекористування стосовно площ земель які надані громадянам для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, особистого підсобного господарства (присадибні ділянки), колективного та індивідуального садівництва та городництва, а також угідь, що належать громадянам і використовуються для сінокосіння та випасання худоби. Приватні господарства населення із другорядного виробника аграрної продукції на початку 90-х років минулого століття (виробляли 24,8% валової продукції) із 1996 року перетворилися на монополіста з виробництва продукції землеробства в Україні. В областях Західноукраїнського регіону нині склалася ситуація відмінна від пересічної в державі, тут господарства населення в окремих областях виробляють до 80% продукції рослинництва.

Загальна площа земель наданих громадянам для ведення товарного сільськогосподарського виробництва на початку 2006 року становила понад 1570 тис. га. у тому числі на сільськогосподарські угіддя припадало 1563,8 тис. га, при пересічній частці

ріллі в їх складі близько 69,8%. Зросла і загальна кількість господарств до 873 тис. одиниць. Найбільша кількість господарств у Львівській 221867, яким належить 386,5 тис. га сільськогосподарських угідь та Тернопільській – 154051 власник – (312,0 тис. га угідь) областях. Із поміж областей регіону найменша кількість господарств, що ведуть товарне сільськогосподарське виробництво у Закарпатській – 95528 (Табл.2.). Сьогодні пересічний розмір ділянки в регіоні збільшився до 1,8 га (в Україні 3,93 га). Майже вдвічі менший пересічний розмір земельного наділу, що припадає на одне господарство в Західноукраїнському регіоні пояснюється низькою землезабезпеченістю. Пересічно на одного мешканця в Україні на початок 2007 року припадало по 0,89 га сільськогосподарських угідь, тоді як на досліджуваній території лише 0,58 га на особу. В Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській та Чернівецькій областях показники землезабезпеченості є одними з найнижчих в Україні і становлять відповідно 0,33; 0,36; 0,41 та 0,5 га на особу. На стан існуючої ситуації в зазначених вище областях безпосередньо впливають два чинники: орографічний та демографічний (висока щільність населення та обмеженість площ продуктивних земель через вплив гірської системи Карпат).

Таблиця 2

Площа земель які надані громадянам для ведення товарного сільськогосподарського виробництва та особистого підсобного господарства (присадибні ділянки) (тис.га)

Назва адміністративних територіальних одиниць	Землі надані для ведення підсобного господарства			Землі надані для ведення товарного сільськогосподарського виробництва			
	наявність на 1.01.2006 року						
	всього земель	у т.ч. сільгоспугідь		кількість господарств (одиниць)	всього земель	у т.ч. сільгоспугідь	
		всього	з них ріллі			всього	з них ріллі
Волинська	187,8	177,7	164,8	134269	341,0	338,2	202,5
Закарпатська	142,2	128,3	87,4	95528	116,0	115,8	60,5
Івано-Франківська	258,7	244,2	193,4	102876	102,8	102,4	67,7
Львівська	266,5	250,4	228,7	221867	388,2	386,5	268,2
Рівненська	250,5	240,4	200,8	61989	173,9	173,8	116,2
Тернопільська	219,2	214,2	192,0	154051	313,3	312,0	270,4
Чернівецька	131,7	123,1	101,7	102069	135,4	135,1	105,6
Західний регіон	1454,6	1378,3	1168,8	872649	1570,6	1563,8	1091,1
Україна	5074,1	4722,9	4189,5	2127334	8413,0	8351,4	6368,9

За останні 5 років відбулося суттєве збільшення площ земель, що надані громадянам для ведення особистого підсобного господарства (присадибних ділянок). Станом на 01.01.2006 року загальна площа земель становила 1454,6 тис. га, у тому числі сільськогосподарських угідь – 1366,7 тис. га. Приріст землеволодінь у цій категорії в період 2001– 006 рр. склав майже 126 тис. га. Понад 90% приросту площ присадибних ділянок припадає на Рівненську – 87,5 тис. га, та Волинську – 26,9 тис. га області, незначне збільшення присадибних ділянок відбулося у Львівській +4,3 тис. га, Чернівецькій +3,3 тис. га, Тернопільській +11,0 тис. га та Закарпатській 8,3 тис. га областях [Таблиця 2].

Одним із важливих джерел наповнення продовольчого фонду є виробництво агропродукції власниками колективних та індивідуальних садів і городів. Загальна кількість громадян, що володіють садовими ділянками в Західному регіоні становить близько 283 тис. осіб, а площа колективних садів – 20,7 тис. га (10% до загального показника в Україні). Із загальної земельної площі безпосередньо багаторічними насадженнями зайнято 15,9 тис. га, що становить 76,8 % до загальної площі. Найбільша кількість власників садових ділянок у Львівській – 101874 громадян, Волинській – 45381 та Закарпатській – 29390 областях. За період 2000–2006 років значних змін у динаміці землекористування цієї категорії

землекористувачів, не відбулося. Загальне збільшення площ становило лише 0,4 тис. га, за рахунок Закарпатської (+ 0,2 тис. га), Львівської (+ 0,1 тис. га) та Волинської (+ 0,1 тис. га) областей (Таблиця 3).

Таблиця 3

Динаміка площ земель, наданих для колективного та індивідуального садівництва в областях Західної України, (тис. га)

Назва адміністративно-територіальних одиниць	Наявність на 01.01.2006 р.				Зміни за період з 01.01.2001 р. по 01.01.2006 р. +, -			
	кількість громадян (осіб)	всього земель	у т. ч. с/г угідь		кількість громадян (осіб)	всього земель	у т. ч. с/г угідь	
			всього	з них багаторічних насаджень			всього	з них багаторічних насаджень
Волинська	45381	3,5	3,0	2,9	716	0,1	0,1	-
Закарпатська	29390	2,1	1,9	1,3	256	0,2	0,1	-
Івано-Франківська	34510	2,5	2,3	1,7	1489	-	-	-
Львівська	101874	6,8	6,0	5,9	4642	0,1	0,1	0,1
Рівненська	20423	1,6	1,3	0,8	635	-	-0,1	-0,1
Тернопільська	25543	2,3	2,0	1,7	836	-	-0,1	-
Чернівецька	25811	1,9	1,6	1,6	298	-	-	-
Західний регіон	282932	20,7	18,1	31,2	8872	0,4	0,1	0
Україна	2728468	212,6	180,8	152,3	-18812	0,2	0,5	-

Городництвом в регіоні займаються понад 407 тис. осіб, яким належить 55,2 тис. га землі (пересічно на одного власника 0,135 га). Найбільша кількість земельних ділянок, які використовуються під городи у Львівській області – 145214, які займають 22,2 тис. га землі (40,2 % від загальної площі в регіоні). Безперечно, що кількість землекористувачів даної категорії безпосередньо залежить від чисельності населення та рівня урбанізації регіонів, тому у Чернівецькій, Закарпатській та Івано-Франківській областях городництвом займаються лише 30-35 тис громадян. У сучасний період спостерігається стійка тенденція до зменшення кількості громадян які виявляють бажання займатись городництвом. У період 2001–2006 років їх число в Західному регіоні зменшилась на 94263 особи, при загальному скороченні площ земельних ділянок під городами на 18 тис. га (Таблиця 4).

Таблиця 4

Динаміка площ земель, зайнятих городництвом та кількість землевласників в областях Західноукраїнського регіону, (тис. га; осіб)

Назва адміністративно-територіальних одиниць	Наявність на 01.01.2006 р.			Зміни за період з 01.01.2001р. по 01.01.2006 р. (+, -)		
	кількість громадян	всього земель	з них ріллі	за весь період		
				кількість громадян	всього земель	з них ріллі
Волинська	51039	7,6	7,5	-21365	-6,2	-5,9
Закарпатська	34474	4,4	4,1	-3372	-1,1	-1,3
Івано-Франківська	32081	3,0	3,0	885	-0,3	-0,3
Львівська	145214	22,2	22,2	-39091	-7,7	-7,7
Рівненська	77223	10,8	10,6	-21538	-2,4	-2,4
Тернопільська	37003	3,7	3,7	-2084	-0,1	-0,1
Чернівецька	30601	3,5	3,5	-1109	-0,2	-0,2
Західний регіон	407635	55,2	54,6	-87674	-18,0	-17,9
Україна	2024432	229,2	226,4	-551920	-72,6	-71,5

Земельна реформа в Україні передбачає не тільки проведення заходів, щодо удосконалення процесів землекористування, але й зміну організаційно правових форм господарювання. Однією із прогресивних організаційно правових форм господарювання в усьому світі є сімейні фермерські господарства. Зародження фермерського руху в Україні саме припадає на перші роки незалежності і впровадження земельної реформи. На 1 січня 1991 року в Україні нараховувалось лише 82 фермерських господарств, яким належало тільки 2,0 тис. га сільськогосподарських угідь.

Найбільш активно фермерський рух почав розвиватися саме в Західному регіоні України, де на відміну від її решти території почуття господаря (приватного власника) не було достатньо знівельовано колгоспно-радгоспною системою, через більш пізніше приєднання регіону до Радянської України. На початок 1991 року в областях Західної України уже було створено 48 приватних фермерських господарств (59 % від загальної кількості в Україні). Інтенсивне зростання кількості фермерських господарств в регіоні припадає на період стагнації колгоспно-радгоспної системи (1995-2000 рр.), коли їх чисельність в регіоні зросла в декілька разів. У період 2000-2006 років відбулося несуттєве збільшення кількості фермерів – на 147 господарств, при збільшенні їх площі землекористування на 40,2 тис. га, в тому числі орних земель на 36,6 тис. га. Невизначеність державної аграрної політики, відсутність дієвої підтримки товаровиробників, та значна трудова міграція активно працездатного населення за межі країни при диспаритеті цін на основні засоби виробництва та вироблену сільськогосподарську продукцію призвели до уповільнення темпів “фермеризації”, в окремих областях і до скорочення кількості ферм. Так при загальному зростанні кількості в Західному регіоні України, за останні 5 років від’ємний приріст спостерігається в Івано-Франківській області (-118), Львівській (-14) та Чернівецькій (-4) областях. Варто зазначити, що дане явище має стійку негативну тенденцію не тільки в Західному регіоні, але й в межах держави загалом. У період 2001-2004 років кількість господарств в регіоні зросла на 189 в основному за рахунок Волинської (+115) та Рівненської (+67) областей, при збільшенні загальних площ землекористування на 36,5 тис. га. Існують суттєві відміни у розмірах фермерських господарств. Найбільші пересічні розміри приватних ферм у Рівненській – 102,7 га (у тому числі ріллі – 81,9 га), Волинській – 43,2 га (38,4 га) та Тернопільській 42,9 га (42,1 га) областях. Найменші земельні наділи у фермерів Закарпатської – 7,2 га (6,1 га) та Чернівецької – 17,4 га (15,3 га) областей. Пересічно на одне господарство в регіоні припадає 41,3 га сільгоспугідь, з яких 35,6 га ріллі. На початок 2006 року кількість приватних ферм становила 6073 які здійснювали свою діяльність на площі в 222,3 тис. га

Таблиця 5

Динаміка кількості та площі земель селянських (фермерських) господарств областей Західної України

Назва адміністративно-територіальних одиниць	Наявність на 01.01.2006 р.				Припадає середньому на господарство, га		Зміни за період з 01.01.2001 р. по 01.01.2006 р. +, -			
	К-ть господарств	всього земель (га)	у т.ч. сільгоспугідь				К-ть господарств	всього земель	у т.ч. сільгоспугідь	
			Всього (га)	з них ріллі (га)	с/г угідь	з них ріллі			всього	з них ріллі
Волинська	662	29,0	28,6	25,4	43,2	38,4	115	16,0	15,9	14,5
Закарпатська	1563	11,5	11,2	9,5	7,2	6,1	74	0,8	0,7	0,6
Івано-Франківська	619	20,9	20,1	17,7	32,5	28,6	-118	-4,8	-4,8	-4,4
Львівська	1201	52,5	51,6	43,8	43,0	36,5	-14	8,3	8,1	7,8
Рівненська	563	61,0	57,8	46,1	102,7	81,9	67	3,8	3,9	2,3
Тернопільська	837	36,1	35,9	35,2	42,9	42,1	27	12,3	12,3	12,6
Чернівецька	628	11,3	10,9	9,6	17,4	15,3	-4	3,8	3,4	3,2
Західний регіон	6073	222,3	216,1	187,3	41,3	35,6	147	40,2	39,5	36,6
Україна	46592	3641,6	3591,1	3367,5	77,1	72,3	4367	1261,7	1248,9	1222,9

Висновки. Аналіз регіональних відмін у землекористуванні різноукладних типів господарств областей Західноукраїнського регіону засвідчує, що найбільші площі земель, які перебувають у використанні сільськогосподарських підприємств, знаходяться у Рівненській – 465,3 тис. га, Тернопільській – 372,9 тис. га, Волинській – 282,5 тис. га та Львівській – 217,4 тис. га областях, що становить майже 82 % в регіоні. При цьому в державній власності перебуває більшість земель, які належать сільськогосподарським підприємствам, менше у колективній власності згідно з державними актами та майже немає у приватній.

У власності громадян знаходиться – 3857,4 тис. га (20,2 % до загалу по Україні), у тому числі сільськогосподарських угідь – 3742,8 тис. га, (20,2 %), з яких ріллі – 2520,7 тис. га. За останні п'ять років відбулися зміни в перерозподілі власності на землю. Найбільшу частку в земельному фонді регіону займають землі, що знаходяться у приватній – 4114,1 тис. га, державній – 343,8 тис. га (15,7 %) власності, тоді як в колективній перебуває менше 0,2 тис. га. Спостерігаються певні регіональні відмінності стосовно даного виду власності та користування землею. Найбільше земель, перебувають у власності громадян Львівської – 869,5 тис. га, Тернопільської – 649,0 тис. га та Волинської – 620,2 тис. га областей, що становлять понад 55 % до загальної площі регіону .

Загалом варто зауважити, що пріоритетне місце серед основних форм власності на землю та інші засоби виробництва в майбутній моделі агроекономіки ринкового типу буде займати приватна (індивідуальна – сімейна) форма власності, однією із різновидів залишиться приватно-спільна, насамперед, корпоративна, а державна і колективна не набудуть помітного розвитку.

Література:

1. Богдан А. Справляння плати за землю // Вісник податкової служби України. - 2005. - №3. - С. 11.
2. Болгарова Н. К. Розвиток земельних відносин на сучасному етапі // Економіка АПК. -2004. -№2 - С. 29-33.
3. Власність у сільському господарстві / За редакцією Юрчишина В. В., Саблука П. Т. - К.: Урожай, 1993. - 348 с.
4. В'юн В. Г., Семикін О. М. Закономірності та наукові принципи розвитку раціонального землекористування // Землевпорядний Вісник. 2003.-№4.-С.4-9.
5. Гайдуцький П. І. Аграрний сектор: від реформи до стратегії розвитку (питання власності та господарювання) // Економіка АПК. -2003. -№2. -С. 29-32.
6. Герасименко О. А. Економічна оцінка сільськогосподарських земель як інструмент підвищення ефективності використання приміських територій // Землевпорядний Вісник. -2003.-№3.-С. 95-97.
7. Голік Г. К. Правові засади реформування земельних відносин в АПК // Економіка, фінанси, право. - 2004. - №2. - С. 26-31.
8. Даниленко А. С, Манько І. П. Вдосконалення земельного законодавства та реформування земельних відносин в умовах ринкової економіки // Регіональна економіка. -2004.- №3.- С. 147-153.
9. Данилишин Б., Мітенко В. Реформування відносин власності на природні ресурси // Економіка України. - 2003. - №9. - С. 34-42.
10. Данилишин Б.М., Дорогунцов С.І., Міщенко В.С., та ін. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України. К.: РВПС України, 1999. с. 232-215.
11. Довкілля України. Статистичний щорічник за 2004 р. – К.: Мінстат України, 2005.-260с.
12. Євсюков Т. О., Мартин А. Г. Деякі підходи до екологічної оцінки стану землекористування на основі даних земельного кадастру // Землевпорядний Вісник. -2004. -№4. -С. 65-69.
13. Заєць В. М. Оцінка земель підприємств агропромислового комплексу на сучасному етапі // Економіка АПК. - 2004. —№2. —С. 19-22.
14. Махатров Ю. О. Земельні відносини та їх реформування // Економіка АПК.-2004.- №2 - С.3-5.
15. Новаковський Л. Я., Канаши О. П., Леонець В. О. Консервація деградованих і малопродуктивних орних земель України // Вісник аграрної науки. -2000. -№11. -С. 54-59.
16. Павлов В. Регулювання земельних відносин в умовах становлення ринку нерухомості в Україні// Регіональна економіка. -2004. -№3.-С. 53-60.
17. Розвиток різноукладності на селі: особливості, проблеми / В.В. Юрчишик, Л.М. Шевченко, В.Х. Брус, та ін; За ред. В.В. Юрчишина. – К.: ННЦ ІАЕ, 207. – 466 с.
18. Руденко В.П. Довідник з географії природно-ресурсного потенціалу України К.: Вища школа, 1993. – 180 с.
19. Структура, динаміка та розподіл земельного фонду України (за станом на 1 січня 2006 року) К.: Держкомзем України, 2006. – 136 с.
20. Теоретичні основи державного земельного кадастру: Навчальний посібник за ред.. М.Г. Стуленя – 2-ге

видання, стереотипне – Львів: "Новий Світ – 2000". 2006. – 336 с.

21. *Щурик М.В.* Трансформація земель сільського господарства Карпатського макрорегіону: Монографія. – Чернівці: Книги – ХНУ, 2005.- 325 с.

Summary:

The main aspects of the private land tenure in some regions of the Western part of Ukraine at the beginning of the 21-st century are discussed. Certain aspects of land partition according to the kind of ownership and land provision of the settlement in the west Ukrainian region are investigated.

УДК 911.3.477

Микола БАРАНОВСЬКИЙ

**МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ТА ЧИННИКИ РОЗВИТКУ
ДЕПРЕСИВНИХ АГРАРНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ**

Актуальність дослідження. Регіональні проблеми, у т.ч. й проблеми депресивності, за змістом є багатоаспектними. Вони формуються під впливом низки різноманітних факторів – соціального, суспільно-політичного, економічного, географічного тощо. Пізнання механізмів формування депресивних територій має важливе науково-практичне значення, оскільки дозволяє спрогнозувати їх виникнення та сприяє розробці запобіжних заходів для уникнення соціально-економічної напруги в регіонах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення механізмів формування депресивних аграрних територій, на жаль, лишається поза увагою науковців, що працюють в царині суспільної географії та регіональної економіки. У дослідженнях українських учених питання виникнення депресивних територій розглядаються частково лише в контексті загальної характеристики проблемних регіонів або аналізу регіональних проблем окремих територій. Найбільш ґрунтовні результати досліджень цих аспектів формування депресивних територій мають Ф.Д. Заставний [1], В.С. Коломійчук [2]. Серед російських дослідників варто відзначити наукові здобутки В. Лексина, А. Швецова [3], І. Тургель [4]. У більшості зазначених праць йдеться переважно про характеристику чинників, які обумовлюють виникнення депресивних територій, тоді як пускові механізми їх формування лишаються поза увагою.

Головним завданням даного дослідження є обґрунтування механізмів та чинників формування депресивних аграрних територій України.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі на сьогодні відсутні єдині підходи до трактування дефініції “депресивна територія”. Принципова відмінність позиції різних авторів полягає у тому, що одні під депресивними розуміють насамперед промислові території, які в минулому мали значні масштаби розвитку, потужну виробничу базу [5], інші – різні типи проблемних територій, де відбувається занепад практично всіх сфер людської діяльності [1, 6]. При цьому у багатьох наукових дослідженнях визнається, що депресивними можуть бути як промислові, так і сільські райони.

Пускові механізми їх виникнення очевидно різні, але враховуючи об’єкт даного дослідження основна увага буде приділена характеристиці саме аграрних територій. За діючим Законом України “Про стимулювання розвитку регіонів” аграрними вважаються ті адміністративні райони, де частка зайнятих у сільському господарстві перевищує частку зайнятих у промисловості.

Пошук механізмів формування депресивних аграрних територій має базуватися на розумінні їх економічної сутності. Традиційно депресивними аграрними (за означенням ЄС – проблемними, структурно-слабкими) вважаються території, де низькі показники ВВП, висока частка зайнятих у сільському господарстві та високий рівень безробіття. Відповідно виникнення депресивних аграрних територій є наслідком насамперед негативних тенденцій у розвитку аграрного сектору економіки. Про це зокрема вказується у дослідженнях [7,8], а